

การศึกษาความเป็นพลวัตของประชามนันกับการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำขุนสมุน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพลวัตและเงื่อนไขในการรวมตัวขององค์กรภาคีประชามนันในกรณีแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์หลายฝ่าย 2) เพื่อศึกษาพลวัตและเงื่อนไขในกระบวนการหาข้อตกลงร่วมในกรณีเข้าไปจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์หลายฝ่าย และ 3) เพื่อศึกษาพลวัตและเงื่อนไขในการขับเคลื่อนข้อตกลงร่วมเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมในปฏิบัติการการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์หลายฝ่าย โดยใช้วิธีการศึกษาหลักคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการอ่างเก็บน้ำขุนสมุน ในการอภิปรายและวิเคราะห์ผลใช้ประเด็นสาธารณะที่มีความขัดแย้งน้อยหรือไม่มีความขัดแย้งและบรรลุถึงความพึงพอใจของสาธารณะ: กรณีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในน่าน(แบบชนะ-ชนะ) มาเป็นประเด็นเปรียบเทียบกับประเด็นสาธารณะที่มีทั้งผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์(แบบแพ้-ชนะ) กรณีโครงการอ่างเก็บน้ำขุนสมุน การศึกษาพบประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง การรวมตัวของภาคีประชามนัน ขึ้นอยู่กับมูลเหตุที่ทำให้เกิดประเด็นสาธารณะ การให้คุณค่าในประเด็นสาธารณะ และประโยชน์ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นสาธารณะ โครงการอ่างเก็บน้ำขุนสมุนเป็นโครงการที่อยู่บนฐานทั้งความต้องการของชุมชนเกษตรกรในพื้นที่ท้ายน้ำของกลุ่มน้ำสมุน และสอดคล้องกับการพัฒนากระแสหลักที่ การสร้างเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ อย่างไรก็ตามโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำขุนสมุนเป็นประเด็นของการบริหารจัดการน้ำโดยรัฐที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมตลอดกระบวนการเช่นเดียวกัน การรวมตัวขององค์กรภาคีประชามนันเพื่อนำมาสู่ความพึงพอใจของทุกฝ่ายจึงยังไม่เกิดขึ้น ประการที่สอง ปฏิบัติการเพื่อนำมาซึ่งการหาข้อตกลงร่วมของภาคีประชามนัน ไม่เกิดเป็นกระบวนการที่ชัดเจน เนื่องจากภาคีต่างๆ ตั้งอยู่บนฐานคิด “ความขัดแย้ง”

และ “การได้ประโยชน์และการเสียประโยชน์” ประกอบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลักไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ แต่ประชาชนก็เป็นเพียงปลายทางของกระบวนการ ประการที่สามกระบวนการเคลื่อนไหวการสร้างอ่างเก็บน้ำสมุนของกลุ่มต่างๆ ได้ใช้อำนาจและอิทธิพลที่หลากหลายช่วงชิงการเข้าถึงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในโครงการ การใช้กลไกรัฐ การใช้อำนาจผ่านนักการเมืองท้องถิ่น ทำให้การขับเคลื่อนของหน่วยงานรับผิดชอบหลักและกลุ่มที่ได้ประโยชน์จากโครงการนำมาซึ่งความขัดแย้งมากขึ้น ประการที่สี่ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ประกอบกับความกดดันต่อกลุ่มที่เสียประโยชน์ ทำให้ชาวบ้านหันหาแนวร่วมโดยใช้แนวทางการเมืองภาคประชาชนในการสร้างเครือข่ายพันธมิตรประชาสังคมระดับลุ่มน้ำ และการใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรมความเชื่อเข้ามาสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่

จากข้อค้นพบ กระบวนการขับเคลื่อนของประชามนันในการจัดการความขัดแย้งที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลาย เพื่อให้ความขัดแย้งระหว่างคู่ขัดแย้งเกิดความพึงพอใจ แม้ไม่ถึงขั้นทุกฝ่ายได้ประโยชน์อย่างสมบูรณ์ แต่ผู้เสียประโยชน์เสียน้อยกว่าและมีทางออกที่พึงพอใจ ปัจจัยอยู่ 2 ประการที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างการเมืองภาคประชาชนที่แท้จริงในกระบวนการแก้ไขหรือยุติข้อขัดแย้ง ในที่นี้คือศูนย์ประสานงานประชาคมจะต้องเป็นหน่วยประสานงานระหว่างภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการเปิดเวทีหารือร่วมกันเพื่อบรรลุถึงข้อตกลงร่วมที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ และที่สำคัญในการขับเคลื่อนของประชาคมการเปิดช่องทางการสื่อสารภาคประชาชนมีส่วนสำคัญอย่างมากในการเปิดพื้นที่รับและส่งข้อมูล ความเคลื่อนไหวของการขับเคลื่อนประชามนันในการเรียกร้องและต่อรองประเด็นอ่างเก็บน้ำขุนสมุน ทำอย่างไรการต่อสู้ของคนห้วยปุกได้เป็นที่รับรู้ของสังคม ผลกระทบของโครงการอ่างเก็บน้ำสมุนไม่ใช่เรื่องของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นของทุกคนที่ต้องร่วมแก้ต่อไป